

ИЗВОЂЕЊЕ ПОСТХУМАНОГ: ЕСЕЈ У ТРИ ЧИНА

Постављање сцене

Постхумано одликује сложеност самог тог појма. То није баш лаички схваћено стварање нечега што ће доћи после људског, али се о њему често размишља у будућем времену. Шта ће као следеће настати од *homo sapiens*? Иначе, постхумано се, попут постмодерног, често преклапа с модерним и пре-модерним. Постхумано се може наћи у Спинозиним етичким списима (Брајдоти, 2013), у *Левијатану* Томаса Хобса (Шејпен и Шејфер, 1985) и *Створењу* Мери Шели (Каретаро-Гонзалес, 2016). Постхумано може бити „више-него-људско“ (Масуми, 2014) или етичко разумевање субјекта који може да премости светове, и људске и нељудске. (Брајдоти, 2013; Мичел, 2014).

При теоретисању о постхуманом враћамо се свету нехумане животиње или преиспитујемо биополитику великим делом исписану као „померање субјекта“ (Парика, 2015). Мишљење о постхуманом је део традиције која зна да свака теорија субјективности мора подразумевати утеловљену природу коју називамо „субјектима“ (Брајдоти, 2006). То мишљење преиспитује поделе које смо створили између субјектата и објектата, човека и животиње. Иако није увек биолошки ентитет нити еволутивни степен развоја људске животиње, постхумано је повезано и с природним и с технолошким системима. Као киборг, постхумано може редефинисати наш однос према природи (Харавеј, 1991) или може бити збир људских страхова да ће нас наша технологија превазићи и контролисати.¹⁴ Терминатор је истовремено на врху листе омиљених филмских хероја и зликоваца (Сингер, 2008).

Налик Лиотаровој (1984, xxiv) дефиницији постмодерног, постхуманизам је склон сумњичавости при сусрету с метанаративима. Зато се може сврстати с другим приступима и техникама које доводе у питање универзалности, рационалности и научне објективности. Док се и само његово име смешта постхумано у хуманистичку традицију, употреба језика – будући да се говорни и писани језик сматра за оно што људе чини изузетним у великом ланцу бића – често заклања друге могућности разумевања света кроз осећања, уметност и жељу. Ко замишља постхумано требало би да се запита неће ли мајсторова оруђа разрушити мајсторов дом (Лорд, 2007, 110–114)? Ту треба убројати говор, историју, науку и технологију – јер су бар та оруђа које је изнедрила западна цивилизација дубоко повезана с појавама које би постхумано могло пожелети да остави за собом. „Па за коју од хуманистичких тековина“, вајка се Коулбрук (2014, 169–70), „уопште можемо рећи да је вреди сачувати?“ Хуманизам је заправо са-

¹⁴ У овом поглављу остављам по страни трансхуманизам, јер он има суштински различит прилаз технологији и људском телу. Види Хејлс (1999) за историју кибрнетике и тела, и Курцвајла (2005) за примену трансхуманих вредности на људска тела.

свим нехуман, одговориће она, али шта може да понуди постхуманизам? Можда је затрован и поседнут оним што се потискује, свим оним што су колонијализам и капитализам закопали и покушали да сакрију, злочином и насиљем. Постхумано зна да је субјект какав смо створили на посебан начин повезан с деградацијом и одбацавањем објеката и опредмеђивањем субјекта. Ове разлике између то двоје заправо су прича о нашем савременом обликовању света и причу о том преплитању треба изнова испричати да би се засновали далеко праведнији и мирољубивији односи.

Као научници, ми о постхуманом често говоримо као о имену. Наше се дебате врте око тога може ли се тај појам везати за неку врсту ограничене субјективности коју можемо дефинисати и приписати одређеним телима. Можемо ли их упознати, осигурати, неговати, теоретизовати о њима, одбацити их, занемарити? Да ли је то киборг (Харавеј, 1991, 101)? Зомби (Лауро и Ембру, 2008)? Фосил (Јусоф, 2013)? Андроид (Дик, 1996)? Хибрид (Мекормак, 2016; Луенхопт Тсинг, 2015)? Дигитално (Адамс и Томпсон, 2016; Гибсон, 1984)?

Кери Волф се пита: „Шта је постхуманизам?“ (2010), али питање овог есеја гласи: „Шта је постхуманизовање?“

Учење и отвореност за неговање услова да се постане другачији: то је постхуманизовање. Морамо постићи услове који ће човека учинити застарелим; следимо ли Бакминстера Фулера (1970) у *Изгледа га сам плаћол*, не можемо се борити против постојеће стварности. Треба да сачинимо моделе који ће старе учинити застарелим. То су системска биологија и квантна физика, монизам а не картезијански дуализам. Најважније је испитивање насилне дихотомија природа/култура (Мортон, 2010) и да разлика између објекта и субјекта није оно што смо мислили да јесте (Гејн, 2006) или је никада није ни било (Латур, 1993). Према Харавеј и Латуру, да никад нисмо били хумани нити модерни шта би онда значило бити постхуман?

Да бих одговорила на то, желим да се усредредим на жељу да се буде нешто другачије. Не телеолошки, већ пре шта би процес еволуције, биолошке, културне или интелектуалне могао значити за наш свакодневни живот.

Да би се продубио осећај акције, оно што преостаје биће дато у класичној троделној структури. Овај есеј је подједнако и трагедија и комедија, док ће катарза морати да дође и од жаљења због ужасних промена проузрокованих економијом фосилног горива и од наде да ћемо се тог искушења решити уз нове вештине. Та катарза ће у нама побудити осећај ко би могао да постане човек да би се боље саживео с нашим планетарним оквирима: да бисмо пронашли „дивљи смех у грлу смрти“ и своје душе радошћу подстакли на дела (Шекспир, 1598).

Такав лик постхуманог ће се разложити у постајање а не биће, процес а не производ, жељу а не остварење. Ако се никакав субјект не уобличава, је ли то онда молба? Молба будућности да чује, да сведочи како смо жудели да се променимо.

Постхумано је признање очаја и исцрпљености упакованих у нешто што би требало да значи бити модеран, бити хуман. Тако смо уморни од тога што смо сада: убилачки, пуни мржње, ратоборни, растрошни, нарцисоидни, насилни, небрижљиви, опаки, окрутни и свадљиви. Кроз ту љуску људскости постаје све теже покренути се према нечему супротном од овога што нас већ замара да будемо и да представљамо.

Постхуманизовање није никаква молба, него крик свету који је тако дуго прећуткивао толико тога. „Свој варварски врисак“, гракнуо је Волт Витмен (1949, 1088) у „Песми о мени“: „И нисам нимало питом – и непреводив сам; Пуштам свој варварски крик преко крова света.“ Чуо га је и др Сусов слон, Хортон (1954). Док је ослушкивао детелину у свом стомаку његово ухо је зачуло Нечије – Хоп! Било је то зрнце прашине на детелини које је навелико бучало: „Ми смо овде. Овде смо. ОВДЕ СМО... И то Хоп, то једно малено екстра Хоп, решило је ту ствар напокон и коначно, то зрнце прашине с детелине.“

Шта ако од тог крика и тог захтева да се буде саслушан не може да буде баш ништа? Или прецизније, шта ако нас је смештање те жеље, те тежње, тог јаука у неко тело навело на погрешан пут? Друкчије речено, шта ако је фокус премештен с тога шта је постхумано на оно шта постхумано може да учини? Постхумано је делатна реч, не особа, место, нити ствар. Постхуманизовање је извођење наше жеље да се мењамо.

Извођење постхуманог: Апокалиптичка комедија у три чина

I чин: Увод, или етика постхуманизовања

Темељно етичко питање у вези с постхуманим, или како се етика може постхуманизовати, заправо је признање да су се људи као врста одвојили од других живих ствари и процеса на планети и назвали их природом. Затим смо помоћу религије и доминације, хуманизма и природног права претворили земљу и своколико мноштво њених других бића у ресурсе који се користе без икаквих суштинских моралних норми, сем што људима могу послужити за сопствене циљеве. Сви другачији и супротни погледи на свет су томе потчињени, па и искорењени, да би мало шта могло да се супротстави тако уведеној подвојености. На том фону најважније етичко питање јесте како се односимо према другим живим бићима (Волдо, 2007).

Један од најозбиљнијих изговора у већини списа о постхуманом јесте изостанак признања да су многи људи третирани као ствари, објекти, и да су поређени с нехуманим животињама које користимо и злоупотребљавамо. То је неприхватљиво и за једне и за друге. За оне који нису били сматрани за праве људе, постхумано је неподношљиво брисање патње и насиља придодато отровном неразумевању историје света и сложеним односима моћи који су глобално присутни између севера и југа, истока и запада, црних и белих, жена и мушкараца, богатих и сиромашних, хуманих и нехуманих животиња. Ако не будемо довољно опрезни, те некадашње и садашње хијерархије репродуковаће исте структуре моћи. Постхумано се може препознати као увек већ расно и родно тело рођено из меса роба, утамниченог, потчињеног (Ви хелије, 2014). Оно стоји насупрот Просвећеном Човеку и његовом монопољу на субјективност засновану на белом, мушком европском телу (Хејс, 1999). Постхумано због шареног огртача плуралности и мноштва може збацивати наводно неутралну и аполитичну кожу „човека“.

Постхуманизовње то препознаје и настоји да доведе до радикалне солидарности дуж свих линија разлике (Мортон, 2017). То претпоставља превазилажење разлике хумано/нехумано и гајење етике преплитања у заједницама више врста и еволутивно повезаних нељудских животињских пратилаца (Харавеј, 2003; 2007). Наше искључивање из природе довело је до насиља према нехуманим осталима и даље потврђује то насиље и патњу (Рајт, 2014). Више бриге за нехумано и мишљење које превазилази границе врста увећаће и нашу способност да стварамо дубље културне и друштвене везе међу људима (Волдо, 2007). Постхуманизовање ће довести до спознаје да борба за достојанство људског и нељудског животињског живота побољшава животе свих. Наше судбине су нераскидиво повезане и сви заједно морају бити заштићени, поштовани и ослобођени. Мада постхумани мисле у глаголима, не можемо клеветати имице и морамо разумети и славити живот и ствари (Бенет, 2010).

Постхуманизовање ће бити тежак посао да се изгради планетарна геонтолошка (Повинели, 2016) политика која неће остати на прикривеном искључивању и насиљу. Постхуманизовање ће радије стварати здраве разнолике заједнице – људске и нељудске – него увећани профит и лично богатство. Најважније је да се обновимо у складу с новим материјализмом који ће земљу вредновати више од онога што од ње можемо потрошити.

II чин: Сукоб, или ујрожени биом и екосистеми суочени с колајсом

Под хитно морамо преиспитати сами себе: то није тек вежба из високе теорије нити педагогија разредног типа. Човек и његово место на Земљи јако су важне теме глобалног неолибералног капитализма и свих који су устали против његове грабљиве и користољубиве употребе фосилних горива и људског капитала. Од животног је значаја да променимо оно што јесмо. Као предмет створен за потрошњу, Земља и њено становништво суочавају се с јединственом кризом. Због деловања људских бића Земља је ушла у геолошко доба звано антропоцен. Тај термин је 2002. године сковао Паул Крацен, а сад, после даљег истраживања утицаја човековог деловања на наш планетарни систем, увелико се препоручује као усвојен. Међународни геолошки конгрес је у септембру 2016. године известио да због радиоактивног материјала који остаје после нуклеарних проба, загађења пластиком и из енергетских постројења, да набројимо тек понешто, антропоцен сад заиста можемо препознати као реалност. Крај холоцена – претходног доба – обележили су раст нивоа мора, повећано испуштање угљендиоксида, крчење шума, развој, као и глобално масовно истребљење нељудских врста. Назив овог новог доба по антропосу може се узети као доказ за наш неприличан однос према планети која нам обезбеђује услове за живот. То је поглед на ствари који нас више подсећа на наша тела и везе него на коначни омаж нашој самозакупљености. Као што Рајт (2014, онлајн) наглашава, „поглед на свет из перспективе антропоцена открива обрасце веза које месо повезују са земљом, морем и небом на планети с више врста“.

На несрећу, готово потпуном научном прихватању овог доба није уследило и политичко. Споразум постигнут на Париској конвенцији (COP21) из 2015. године пред-

ставља велику међународну одлуку поводом климатских промена, али природа међународних уговора оставља отворену могућност да он не успе на нивоу појединих држава: ратификација уговора мора се обавити у свакој од држава па се тек онда право и политика морају променити да би били у складу с међународним обавезама. Претходно смо ја и моји коаутори (Барк и остали, 2016, 500) тврдили да нам је потребна политика која одговара нашој планети:

Глобални еколошки колапс чини хитним потребу да утврдимо „да смо сви ми у томе заједно“ – људи, животиње, екологија, биосфера. Да бисмо преживели, морамо постављати питања која су блиско повезана с капитализмом, модерношћу и угњетавањем. Морамо обезбедити да наша дипломатија, наша политика и наше институције буду отворени за оне који ће понети највећи терет еколошке промене.

И најважније, ова промена с именице на глагол помаже да на себе не гледамо као на појединце у хуманистичкој, либералној традицији, него као на активни део увезане и сложене мреже – успостављен систем спојених судова – и хуманог и нехуманог живота на планети коју делимо (Фишел, 2017).

Постхуманизовање ће подразумевати признавање планетарно стварног и поновно успостављање система људског деловања које препознаје земаљске системе и њихове границе. Антропоцен треба представити као доба које нас подсећа да смо у њему заједно, а не као још једно препричавање приче о доминацији над природом којој је место ван човековог света.

III чин: Разрешење, или њосћхуманизацијски акћивизам

Овакво усредсређивање на постхуманизовање скренуће пажњу на две широке области као могуће главне путеве за акцију: етички и политички/поправни, кроз активизам. Активно постхуманизовање значиће ангажовану и директну акцију у бројним контекстима и у бројним регистрима. Политички речено, како се постхуманизовање може укључити у примену решења подржаваних и с еколошког, феминистичког, квир, постколонијалног и антикапиталистичког становишта (Бехар, 2016)?

Постхуманизацијске академске дисциплине и даље остају изазов. Наш текући начин мишљења на модерним неолибералним универзитетима дубоко је укоренен у хуманизму и похрањен у различитим дисциплинама. Таква хијерархична и заштитна матрица интелектуалног рада отежава постављање сложених питања у различитим дисциплинама. Постоји јасна дисциплинска подела рада између друштвених и природних наука. За Ендруа Пикеринга (2005) они систематски настављају да свет чине подељеним: природне науке проучавају свет ствари у ком су људи одсутни, и на делу је јасна идеја објективности уз потребу да се системи разумеју сами по себи, одвојено од положаја датог истраживача у њима. У друштвеним и хуманистичким наукама истраживачи говоре о људима, а не о стварима, с идејом да је друштвено стварност одвојена од света ствари које проучавају специјалисти природних наука. Као што из горе реченог произлази, ето прекрасног дуализма: свет ствари и свет људи. Према Пикерингу (2005), постхуманистичко гледиште је оно које нам допушта да „видимо двоструко“, да у нашим истраживачким програмима, важним пратећим питањима и

извештајима о догађајима повежемо људе и ствари. Постхуманизирање дисциплина навешће нас да одбацимо поменуће једностране анализе јер нам свет не намеће такву поделу на људе и ствари. Једностране анализе се могу мењати, постхумани могу видети двоструко (Пикеринг, 2005).

Трагедија и обим пропасти коју су донеле климатске промене изазов је за све наше политичке системе и институције. Треба ли стварно, као што то изјављује Рој Скрентон (2015), да учимо како да умремо као врста? Или да, као што тврди Наоми Клајн (2014), изазов кризе климатских промена треба стварно прихватити као нашу најбољу шансу да створимо нови свет и да ту кризу сагледамо као узрок слома нашег колективног субјективитета што би нас водило до продора у развијању нових односа и пракси? Национална држава ће под ударом еколошке кризе наставити да пропада и неће моћи да се ослони на решења за која се заузимала у прошлом веку. Наоми Клајн (2014) својом тврдњом подсећа на Гатаријево писање о еколошкој кризи. Он је писао: „Уместо да се држимо општих препорука применили бисмо ефикасне експерименталне праксе, како на микродруштвеном нивоу тако и у ширим институционалним размерама“ (Гатари, 2008, 24). Промена ће кренути с основног нивоа. Иако је потребна глобална промена, за њу се треба изборити на нивоу специфичних пракси и локација, попут протеста Усправна стена [који су 2016. године у Северној Дакоти локална индијанска племена и активисти извели против постављања нафтовода – Прим. *прев.*] Другачије речено, планетарна промена би могла водити разоткривању стваралачког потенцијала људи – у свим деловима и на свим друштвеним позицијама – да би се преобликовали приоритети региона, држава и економија (Коноли, 2017).

Можемо размислити о Фулеровом (1970, 1) славном цитату: „Тренутно живим на Земљи и не знам шта сам. Знам да нисам категорија. Нисам ствар – именица. Изгледа да сам глагол, еволутивни процес – интегрална функција васељене.“

Кад би се то узело за полазиште, постхумани би то овако могли да виде преобликовано за антропоцен: „Живим у љубави са Земљом и њеним бићима, и увек постајем оно што јесам. Знам да сам категорија. Уплетен сам – ствар која живи испреплетена с другим стварима. Изгледа да сам глагол, стално променљиви процес – космичко бацање универзалних коцкица.“

Ова криза би могла бити и почетак. То је наша последња и најбоља шанса да створимо другачији свет, уместо да само немо сведочимо крају наше фосилно-горивне цивилизације. Ако се прошли век више бавио ослобађањем угљеника него ослобађањем човечанства из његових ланаца (Ворк, 2015), овај век би могао да схвати наше постхумано стање и нове сродничке групе (Харавеј, 2016) изгради на такав начин да се може појавити свет који је непристраснији, пунији љубави и праведнији од претходног.

Напомене:

Adams, Catherine, и Terrie Lynn Thompson. 2016. *Researching a Posthuman World: Interviews with Digital Objects*, London: Palgrave.

Behar, Katherine. 2016. *Object Oriented Feminism*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Bennett, Jane. 2010. *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things*. Raleigh: Duke University Press.

- Braidotti, Rosi. 2013. *The Posthuman*. Cambridge: Polity Press.
- Braidotti, Rosi. 2006. "Posthuman, All Too Human: Toward a New Process Ontology", *y: Theory, Culture, and Society* 23 (7–8): 197–208.
- Burke, Anthony, Stefanie Fishel, Audra Mitchell, Simon Dalby, и Daniel J. Levine. 2016. "Planet Politics: A Manifesto from the End of IR", *y: Millennium: A Journal of International Studies* 44 (3): 499–523.
- Carretaro-Gonzalez, Margarita. 2016. "The Posthuman That Could Have Been: Mary Shelley's Creature", *y: Relations* 4 (1): 53–64.
- Chen, Mel Y., 2012. *Animacies: Biopolitics, Racial Mattering, and Queer Affect*. Raleigh: Duke University Press.
- Colebrook, Claire. 2014. *The Death of the Posthuman: Essays on Extinction*. Ann Arbor: Open Humanities Press.
- Connolly, William E., 2017. *Facing the Planetary: Entangled Humanism and the Politics of Swarming*. Raleigh: Duke University Press.
- Dick, Philip K., 1996. *Do Androids Dream of Electric Sheep?* New York: Ballantine Books.
- Fishel, Stefanie. 2017. *The Microbial State: Global Thriving and the Body Politic*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Fuller, Buckminster. 1970. *I Seem to Be a Verb*. New York: Bantam Books.
- Gane, Nicholas. 2006. "When We Have Never Been Human, What is to be Done? An Interview with Donna Haraway", *y: Theory, Culture, and Society* 23 (7–8): 135–158.
- Theodor Suess Geisel. 1954. *Horton Hears a Who!* New York: Random House.
- Gibson, William. 1984. *Neuromancer*. New York: Ace Books.
- Guattari, Felix. 2008. *The Three Ecologies*. London: Continuum.
- Haraway, Donna. 2016. *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Raleigh: Duke University Press.
- Haraway, Donna. 2007. *When Species Meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Haraway, Donna. 2003. *Companion Species Manifesto: Dogs, People, and Significant Otherness*. Chicago: Prickly Paradigm Press.
- Haraway, Donna. 1991. *Simians, Cyborgs, and Women: The Reinvention of Nature*. New York: Routledge.
- Hayles, Katherine N., 1999. *How We Became Posthuman*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Klein, Naomi. 2014. *This Changes Everything*. New York: Simon and Schuster.
- Kurzweil, Ray. 2005. *The Singularity is Near*. New York: Viking Press.
- Latour, Bruno. 1993. *We Have Never Been Modern*. Cambridge: Harvard University Press.
- Lauro, Sarah Juliet и Karen Embry. 2008. "A Zombie Manifesto: The Nonhuman Condition in the Era of Advanced Capitalism", *y: Boundary 2* 35 (1): 85–108.
- Loorde, Audre. 2007. "The Master's Tools Will Never Dismantle the Master's House", *y: Sister Outsider: Essays and Speeches*. Berkeley: Crossing Press.
- Lowenhaupt Tsing, Anna. 2015. *The Mushroom at the End of the World: On the Possibility of Life in the Capitalist Ruins*. Princeton: Princeton University Press.
- Lyotard, Jacques. 1984. *The Postmodern Condition*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- MacCormack, Patricia. 2016. *Posthuman Ethics: Embodiment and Cultural Theory*. London и New York: Routledge.
- Massumi, Brian. 2014. *What Animals Can Teach Us About Politics*. Raleigh: Duke University Press.
- Mitchell, Audra. 2014. "Only Human: A Worldly Approach to Security", *y: Security Dialogue* 45 (1): 5–21.
- Morton, Timothy. 2017. *Humankind: Solidarity with Nonhuman People*. London: Verso Books.
- Morton, Timothy. 2010. *The Ecological Thought*. Harvard: Harvard University Press.
- Parikka, Jussi. 2015. "Cultural forces: Contemporary land arts, technology and new materialist aesthetics", *y: Cultural Studies Review* 21 (2): 47–75.
- Pickering, Andrew. 2005. "Asian Eels and Global Warming: A Posthumanist Perspective on Society and the Environment", *y: Ethics and the Environment* 10 (2): 29–43.
- Povinelli, Elizabeth A., 2016. *Geontologies: A Requiem to Late Liberalism*. Raleigh: Dune University Press.
- Scranton, Roy. 2015. *Learning to Die in the Anthropocene: Reflections on the End of a Civilization*. San Francisco: City Lights Books.

- Shakespeare, William. 1598. *Love's Labour's Lost*.
- Shapin, Steven и Simon Schaffer. 1985. *Leviathan and the Air-Pump: Hobbes, Boyle, and the Experimental Life*. Princeton: Princeton University Press.
- Singer, Peter W., 2008. "Robots at War", y: *Wilson Quarterly* 30 (2): 30–48.
- Waldau, Paul. 2007. "Kweli ndugu yanga – the Religious Horizons of 'Humans Are Primates'", y: *Worldviews* 11 (1): 103–123.
- Wark, McKenzie. 2015. *Molecular Red: Theory for the Anthropocene*. London and New York: Verso Books.
- Weheliye, Alexander G., 2014. *Habeas Viscus: Racialising Assemblages, Biopolitics, and Black Feminist Theories of the Subject*. Raleigh: Duke University Press.
- Whitman, Walt. 1949. *The Poetry and Prose of Walt Whitman*. New York: Simon and Schuster.
- Wolfe, Cary. 2010. *What is Posthumanism*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Wright, Kate. 2014. "An Ethics of Entanglement for the Anthropocene", y: *Scan: Journal of Media Arts Culture* 11 (1)
- Yusoff, Kathryn. 2013. "Geologic life: prehistory, climate, futures in the Anthropocene", y: *Environment and Planning D: Society and Space* 31 (5): 779–795.

(С енїлескої їревео **Владимир Коїицл**)